

***Пам'яттєві дискурси взаємодії політики, гендеру і літератури* ==**

УДК 930.1
ББК 66.5

ГЕНДЕРНИЙ РАКУРС СИМВОЛІЧНОГО ПРОСТОРУ (НА ПРИКЛАДІ М. РІВНЕ)

Н. С. Івчик

*Рівненський державний гуманітарний університет;
33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12;
e-mail: phd.ivchyk@gmail.com*

У статті проаналізовано символічний простір м. Рівне в його гендерному «прочитанні». Об'єктом дослідження є пам'ятники, які встановлено в цьому місті в час існування СРСР та після здобуття Україною незалежності. Стверджується, що впродовж другої половини ХХ ст. роль жінок у Другій світовій війні мінімізувалася, що, з-поміж іншого, відобразилося в скульптурних композиціях. Тим часом участь жінок у боротьбі Української Повстанської Армії відображена лише однією постаттю, пам'ять про яку вшановано шляхом встановлення меморіальної дошки.

Автор стверджує, що в формуванні символічного простору Україна почасти копією досвід СРСР: відведення значної ролі в ньому сюжетах героїзму часів Другої світової війни.

Ключові слова: *пам'ятник, меморіальний комплекс, жінки, Друга світова війна.*

Символічний простір – це результат процесу смислотворення. Продукування смислів полягає в тому, що політичні та культурні еліти, які здійснюють вплив на означення простору в межах конкретних адміністративних одиниць, визначають його зміст. Це відбувається завдяки маркуванню простору: зведенню монументів, встановленню назв вулиць тощо. Як результат конкретний простір «промовляє».

Імпульси змістів «випромінюють», зокрема, пам'ятники. З-поміж них ті, якими пошановано пам'ять про учасників Другої світової війни. На теренах сучасної України їх почали зводити ще в час бойових дій. У

подальші десятиліття такі монументи стали вагомою складовою формування колективної пам'яті радянських людей, а становлення України як суверенної держави супроводжувалося зведенням місць пам'яті воїнам Української Повстанської Армії.

Нові ракурси, що останнім часом визначилися в західній соціології, історії, літературознавстві, політичних студіях тощо актуалізує завдання вивчення символічного простору в його гендерному «прочитанні». Зауважимо, що останніми роками такі дослідження здійснювали й вітчизняні науковці (у т. ч. й історики). Яскравим прикладом зростаючої уваги до гендерних студій є збірник статей, що опубліковано 2017 р. [12]. Одна з таких колективних праць – результат проведення конференції «Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства» [6]. Серед її учасників – вітчизняні дослідники. Зокрема, О. Кісь, яка осмислювала ключові теми і підходи у західній феміністській історіографії, К. Кобченко, котра розкрила проблему жінок як військового ресурсу радянської влади, Т. Пастушенко (предмет її дослідження – стратегії виживання радянських жінок-військовополонених) тощо.

Якщо гендерні студії в Україні, як можна припустити, завершили етап свого становлення, то вивчення цього ракурсу в її символічному просторі щойно започатковуються. Це визначає наукову актуальність цієї статті. Завдання, які намагаємося розв'язати в ній, такі: проаналізувати гендерний ракурс тих пам'ятників та меморіалів міста Рівного, якими пошановано учасників Другої світової війни в час існування СРСР та після його краху; з'ясувати тяглість чи навпаки (новаторство підходів в сучасній Україні) у тій складовій символічного простору міста, що формується місцями пам'яті.

Загальновідомо, що події Другої світової війни перетворилися в «модуль», який послідовно використовувався в політиці пам'яті СРСР. Загибель мільйонів людей, численні приклади героїзму дали імпульс до символотворення. Один з них почав формуватися відразу ж після звільнення Рівного з-під нацистського ярма. Йдеться, передусім, про виникнення перших меморіалів на братських могилах та місцях масових страт цивільного населення.

Серед перших – та, що знаходиться поблизу міського палацу культури. На пам'ятнику, який встановлено в 1948 р. на могилі кількох десятків солдат і офіцерів, – напис російською мовою: «Велика Вітчизняна війна. 1941-1944». З трьох боків він «окантований» барельєфними зображеннями, сюжети яких відображають взаємодію різних родів військ. Серед майже двадцяти постатей на барельєфі – жодної жіночої. Тим часом серед похованих у братській могилі, чиї імена висічено на пам'ятній плиті, що є частиною архітектурно-меморіальної композиції, – троє жінок: К. В. Крилова, П. П. Недедова та М. А. Чернова.

Інший тип пошанування пам'яті тих, хто загинув у боротьбі за Рівне, символізує обеліск на місці загибелі П. Абрамова та О. Голікова, що на вул. Островського. Попри те, що на ньому немає їхніх портретів, сам факт мови про воїнів-танкістів, їхні прізвища промовляють про стать тих, хто віддав життя в боротьбі з нацизмом.

Братська могила в нинішньому центральному парку Рівного, як і обеліск загиблим танкістам, постали на тлі іншого місця пам'яті, яке виникло ньому кількома роками раніше. Йдеться про урочище Сосонки, котре раніше знаходилося за кілька кілометрів від Рівного і вже здавна входить в його нинішні територіально-адміністративні границі.

Там, в урочищі Сосонки – місці де в листопаді 1941 р. було розстріляно 17,5 тис. рівненських євреїв – в 1944 р. встановлено перший невеликий обеліск. Після кількох змін в облаштуванні місця цієї трагедії, в 1991 р., тут створено меморіальний комплекс. Його найвагоміші складові – Менора, яку встановлено при вході до місця братніх могил загиблих, стела із зіркою Давида (біля неї пам'ятна плита з текстом українською, іритом та їдишем), 68 меморіальних плит, на яких викарбовано прізвища загиблих.

У контексті гендерного аналізу привертає увагу текст, який висічено біля підніжжя стели: «Тут братня могила 17500 ровенських євреїв – стариків, жінок і дітей, безневинно замучених, розстріляних, живцем закопаних німецько-фашистськими катами 6 листопада 1941 року...»

У цьому тексті привертає увагу відсутність слова «чоловіки». Їх неприсутність спонукає питання про причини спотворення суспільних реалій, оскільки поруч із дітьми, жінками й старцями тут вбито й представників «сильної статі». Більше того, зникнення чоловіків із числа жертв спотворює саме означення вчиненого нацистами злочину в Сосонках як складової частини геноциду: його жертви – всі члени соціальної групи незалежно від віку й статі.

Відповідь на питання про причини умовчання щодо жертв-чоловіків може критися в двох площинах. По-перше, припускаємо, що автори напису в Сосонках не означили їх серед убитих задля того, щоб надати подіям особливого емоційного звучання: нацистами вбиті старці, жінки й діти. По-друге, не можна виключати того, що закарбовані рядки – спроба «реабілітувати» «імідж» чоловіків як тих, хто загинув у Сосонках, так і тих, хто був убитий у численних місцях страт цивільного населення та військовополонених.

Відомий у Рівному меморіальний комплекс знаходиться на вул. Дубенській. Військовий меморіал, де поховано солдат і офіцерів Червоної армії, відкрито в 1975 р. Вхід до нього оформлено двома пілонами у вигляді приспущених прапорів [5]. Зліва від входу – фігура воїна, який вшановує пам'ять загиблих. Образ ще одного солдата, який віддає шану полеглим у боротьбі з нацизмом, встановлено поміж могил.

Неподалік від нього скульптура матері, котра разом із сином скорбить за тими, хто відійшов у вічність...

Таким чином, символіка військового матеріалу – типова. Чоловіки – військові, солдати. Тим часом жінка-матір оплакує загиблих.

Їх пам'ять по-особливому вшановано через десятиріччя, коли 9 травня 1985 р. у Рівному відкрито Монумент Слави. Це – досить великий архітектурно-скульптурний комплекс. З-поміж іншого він включає майже 50-ти метровий пілон-обеліск, який за формою нагадує прапор, і скульптурну композицію: червоноармієць, партизан і дівчинка. Воїни зображені сильними, з вольовими обличчями. Дівчатко ж, з-під хустки якої виглядають косички, пригортається до солдата, опустивши очі. Рука воїна лежить на руці дівчати.

Складова частина монументу Слави – багатофігурний горельєф. Серед зображених на ньому постатей – як чоловіки, так і жінки. Перші – військові, другі – цивільні. Одна з них обіймає і цілує солдата. Інша жінка тримає дитину на руках, а її погляд спрямовано в сторону військових. Її образ – ніжний: піднісши дитя до грудей однією рукою, іншою вона підтримує дитинча за стопи ніг.

Дитяча сюжетна лінія продовжена в горельєфі ще двома постатями: дівчинка дарує офіцерові троянди, а хлопчик, що вищий за неї зростом, поклав руку їй на плече...

Монумент Слави, як і меморіальний комплекс на вул. Білій, визначає роль жінки в роки війни доволі одноманітно: матері, які піклуються за своїх дітей. У цьому контексті промовисто, що всі жінки, які зображені у горельєфі на Монументі Слави, – не військові. Так, напр., жінка-санітар могла б бути розміщеною поруч із зображеним пораненим солдатом, який сидить на землі опершись однією рукою в землю, а другу тримаючи на серці. До того ж, жіночі постаті розміщено на горельєфі крайніми справа, що відображає їх «другорядну роль» у його сюжеті.

Відсутність відображення жінок у лавах Червоної армії – типове для радянської монументалістики. Підтвердження цьому – обеліск, що знаходиться на площі Перемоги. Його «...увінчують узагальнюючі скульптурні зображення радянського воїна в касці і народного месника в шапці з партизанською стрічкою. Портрети розміщені на фоні розгорнутого прапора. Композицію завершує стилізоване зображення щита і меча» [9, с. 23].

Таке вилучення жінок із сюжетів героїки (в т. ч. й тієї, що формувалася внаслідок участі жінок у радянському партизанському русі, серед яких вони становили 9,8% особового складу [10]) – типове вся всього СРСР. Символічний простір Рівного, що успадкував чимало монументів з радянських часів, не став винятком...

Про причини мінімізації відображення участі жінок у Другій світовій війні в складі збройних сил СРСР можна лише здогадуватися. Імо-

вірно, йдеться про те, що ті, хто зголошувався добровольцями до Червоної армії символізували не тільки героїзм – готовність захищати державу, а й опосередковано «промовляли» про проблеми збройних сил. Реакція громадськості на появу жінок у ній, як можна уявити, була неоднозначною. Як свідчення цього – спогади водія Тамари Давидович: «Коли ми відправлялися на фронт, йшли вулицею, люди стояли стіною: жінки, старі, діти. І всі плакали: «Дівчата йдуть на фронт». Нас ішов цілий батальйон дівчат» [1, с. 96].

Применшення ролі жінок у Другій світовій війні – результат промови голови президії Верховної Ради СРСР М. Калініна: в липні 1945 р. він публічно порекомендував демобілізованим зі збройних сил жінкам не хвалитися своїми заслугами в армії [3]. «Після цього, – стверджує О. Стеценко, – фронтовички перетворилися в офіційній меморіальній культурі у «фігуру умовчання» [10].

Ця «фігура недомовленого» ретушувала участь радянських жінок у Червоній армії. Реконструємо в найзагальніших обрисах їхню суб'єктність у війні:

- створений у СРСР Державний комітет оборони ухвалив низку постанов про мобілізацію жінок до Червоної армії. Їх мали призивати, зокрема, до військ протиповітряної оборони, зв'язку, внутрішньої охорони тощо;

- в роки Другої світової війни в СРСР проведено кілька мобілізацій жінок до військово-морських та військово-повітряних сил;

- жінки служили в Червоній армії медпрацівниками (у т. ч. хірургами й медсестрами), зв'язковими, зенітницями, водіями автомобілів і тракторів, телефоністами, кухарями тощо;

- переважна більшість жінок, які служили в Червоній армії, були добровольцями. Жодна з армій, що брали участь у Другій світовій війні, не мала в своєму складі такої кількості жіночого складу [10].

Більш відомими у СРСР та на пострадянському просторі є сюжети про ту колосальну роль, яку в роки війни відіграли жінки в промисловості та сільському господарстві: в першій у 1941-1945 рр. представниці «слабкої статі» складали 52%, в аграрному секторі виробництва – 75% від загального числа всіх працюючих [10].

Одна з тих, хто брав участь у війні санітаркою й пам'ять про кого формує символічний простір Рівного – Гуля Корольова. Пам'ятник їй у цьому місті встановлено 9 вересня 1977 р. Москвичка, кіноактриса [2], вона загинула в 20-річному віці в перші дні контрнаступу Червоної армії під Сталінградом. Надавши допомогу пораненим червоноармійцям, Гуля Корольова підняла інших бійців у контратаку, в час якої й згинула [4].

Ці нюанси її героїзму не відображені в пам'ятнику, який знаходиться на перехресті вул. В. Чорновола та М. Приходька. Хоча Гуля Корольова мала б шанс символізувати бодай на місцевому рівні героїзм

дівчат – студентка, яка, сучасною мовою, стала успішною людиною ще в юності (знялася в кількох художніх фільмах), у час війни – санітарка, яку нагороджено «Орденем бойового Червоного прапора» – її подвиг вербально не актуалізований: ті, хто проходять повз пам'ятник мають самостійно зацікавитися його історією, з'ясувати причини пошанування дівчини. Адже зараз на пам'ятнику написано лише її ім'я. Сам монумент доволі прозаїчний: це постамент, на якому знаходиться погруддя дівчини з тонко й виразно відображеними рисами обличчя [9, с. 24].

Пам'ятник Гулі Корольовій – єдиний у Рівному, яким пошановано заслуги конкретної дівчини-учасниці Другої світової війни. В цьому контексті він у символічному просторі міста – винятковий.

Сучасні вчені пов'язують зміну в формуванні гендерного «обличчя» учасників війни з відзначенням 20-річчя Перемоги. Того року день 8 березня став вихідним. Це сталося 1965 р. напередодні названого ювілею. Відтоді, стверджує Н. Галевська, жінок повернули до меморіальної культури війни. Невдовзі це призвело до появи кількох праць, в яких висвітлювалася участь жінок у борні, знято художні стрічки на цю тему [3]. Більше того: з'явилися пам'ятники з яскраво вираженою жіночою сюжетною лінією. Серед них – меморіальний комплекс у Рівному, який відкрито в 1968 р. на вул. Білій.

У центрі скульптурної композиції – чотири динамічно зображених фігури, які розміщено між двома пілонами різної висоти. Серед них – двоє чоловіків без гімнастerek. Один з них – поранений, падаючий. Його худорлява статура засвідчує, імовірно, про голод, який був супутником буття полонених у концтаборах. Обличчя юнака відображає стан, коли людина відходить у небуття...

Інший (старший за віком) чоловік, який знаходиться в центрі скульптурної композиції, стоїть гордо й непохитно. Він незламний: його погляд суворий і непорушний, а міцне тіло відображає здатність подолати незгоди й продовжити боротьбу зі злом; однією рукою чоловік підтримує смертельно пораненого юнака; пальці іншої руки стиснуто в кулак...

З обох боків постатей чоловіків – скульптури жінок. Одна з них – старшого віку. Вона зображена виснаженою, втомленою. Її очі віддзеркалюють жах від побаченого – злочинів нацистів. Проте її руки відняті вгору із стиснутими кулаками, що символізує готовність до боротьби.

Скульптура другої жінки промовляє про інше: завданий пострілом біль у спину змусив її красиве, струнке тіло вигнутися назад. Її руки розведені в сторони. Вона вже не контролює себе, тим часом як дитинча, яке вона тримає на руках, намагається втриматися в неї на грудях.

Важливий елемент меморіалу – постать жінки при вході до нього. Її зображено на колінах, а обличчя середньої за віком матері промовляє про сум за загиблими...

На меморіальній плиті, яку розміщено перед скульптурною композицією, – текст: «Поклонись землі, политій кров'ю батьків і братів наших. 82 тисячі радянських людей замучено на цьому місці кривавими фашистськими катами. Посивіли від скорботи їх матері, оплакали їх рідні і близькі не знаючи навіть в якій землі вони заснули...»

Скульптурна композиція на вул. Білій виділяється на тлі інших, які формують символічний простір Рівного. Адже образи жінок використано не тільки в її основній сюжетній лінії, а й у тексті на пам'ятній плиті.

При цьому він – текст – виявляє певну неузгодженість із скульптурною композицією, тяжіння до «класичного» гендерного дискурсу. Адже постаті жінок – увіковічення пам'яті про муки, які випали на них, а у вищенаведеному тексті йдеться про землю, що полита «кров'ю батьків і братів». Щоправда, текст вимальовує й гендерну рівновагу: посивіли від скорботи як матері, так і «рідні і близькі» загиблих, отже – як чоловіки, так і жінки. Ба більше: при вході до меморіалу навколішки стоять не батьки, а лише жінка. У такий спосіб, очевидно, скульпторами підкреслено особливий біль матерів за загиблими дітьми.

Звернемо увагу на ще один аспект вищенаведеного тексту: в ньому не згадано військовополонених, які складали значну кількість тих, хто загинув на місці, де сьогодні знаходиться меморіал на вул. Білій. Таке умовчання, на нашу думку, – свідчення диференціації тих, хто служив у збройних силах СРСР: культ героїзму, що формувався в цій державі після перемоги над нацизмом, затьмарив долі тих, кому випало страждати в неволі...

Щоправда, цій гіпотезі можна протиставити напис на братській могилі військовослужбовців Червоної армії на Грабнику. Після її впорядкування в 1967 р. (тобто за рік до відкриття меморіального комплексу на вул. Білій), на пам'ятнику викарбовано: «В цих безіменних могилах поховано 19 тисяч радянських військовополонених, замордованих фашистськими катами в 1942 році...» Пам'ятник, який зведено в цьому скорботному місці, чітко гендерно маркований: радянський солдат, який схилив коліно, вшановуючи пам'ять загиблих.

Принципово інше те місце пам'яті, що знаходиться на вул. С. Бандери. На плиті, яку встановлено тут, викарбовано: «Зупинись, людино! Схили голову на місці, де трагічно обірвався земний шлях трьох тисяч українців і людей інших національностей, безневинно розстріляних німецько-фашистськими загарбниками в 1943–1944 рр. Вічна їм пам'ять».

Відсутність інформації на пам'ятниках про стать загиблих дозволяє визначити такі об'єкти як гендерно неозначені. Як засвідчує вище наведений текст, для його авторів значимішим за вік жертв, їхню стать виявився фактор національний.

Друга світова війна – визначальний сюжетний текст у кодуванні символічного простору Рівного не тільки часів СРСР, але й незалежності. Про це свідчить зведення пам'ятників, які промовляють про історію УПА. Йдеться передусім про той, яким вшановано пам'ять одного з організаторів останньої на Волині, командира УПА-Північ Клима Савура (Д. Клячківського).

Цей акцентуючий об'єкт зведено в сквері на розі вулиць Соборної та Пушкіна в жовтні 2002 р. Пам'ятник споруджено на чотириступінчатій платформі. На прямокутному п'єдесталі – обеліск, у верхній частині якого – скульптурна композиція. В її основі – погруддя К. Савура. Справа від нього – прапор, під яким зображено групу воїнів УПА та тризуб.

Зліва до постаменту примикає стела, на якій висічено інформацію про К. Савура як Головного командира УПА та присвяту: «...тисячам українських патріотів, які знайшли свій останній спочинок під мурами рівненської в'язниці НКВС».

Постать Клима Савура вшановано в Рівному і в інший спосіб: у 2001 р. на кладовищі, яке знаходиться в районі Грабника, зведено каплицю пам'яті командувача УПА-Північ та героям національно-визвольних змагань 1918-1950 рр.

Героїку УПА відображено і в іншому пам'ятнику, який 14 жовтня 2012 р. встановлено також у центральній частині міста (на вул. Директорії). Ним освячено пам'ять про Ніла Хасевич, який воював за незалежність України не з автоматом у руках, а олівцем. У ті роки він написав: «...Я не можу битися зброєю. Але я б'юся різцем і долотом. Я каліка, б'юся в той час, коли багато сильних і здорових людей в світі навіть не вірять, що така боротьба взагалі можлива... Я хочу, аби світ знав, що визвольна боротьба триває, що українці б'ються» [7].

Саме Н. Хасевич, бронзовий бюст якого встановлено на колоні доричного типу, є автором всіх ескізів нагород УПА та Української Головної Визвольної Ради [8]. Його ім'ям названо одну із вулиць Рівного, на якій у березні 2002 р. відкрито й освячено меморіальну дошку головному художникові Української Повстанської Армії [7].

З часом символічний простір Рівного доповниться ще одним пам'ятником яскравому представнику українського націоналізму – С. Бандері. Наразі на місці, де його буде зведено, встановлено меморіальний камінь.

Таким чином, політичні і культурні еліти Рівного де-факто торують той шлях формування символічного простору, який започатковано в СРСР. У його основу покладено героїку (зокрема, часів Другої світової війни). Різниця полягає в тому, що в радянські часи героїзувалися дії Червоної армії та радянського підпілля, а з 1991 р. об'єктом пошанування стали члени Організації Українських Націоналістів та УПА. Наразі

жіночий «силует» її боротьби представлений лише в образі Хариті Кононенко.

Меморіальну дошку їй встановлено в середині жовтня 2013 р. Вона інформує перехожих про те, що Харитя Кононенко «громадська та політична діячка, науковець. Під час німецької окупації у Рівному очолювала Український Червоний Хрест та Український Допомоговий Комітет, надаючи медичну та соціальну допомогу військовополоненим. За зв'язки з УПА замордована фашистами у Рівному».

Поява цієї меморіальної дошки дещо скоригувала представлення героїки в меморіальному просторі Рівного. Поруч із чоловіками, що були членами УПА, в ньому з'явився образ жінки. До того ж, її відображено не тільки як ту, котра сприяла боротьбі УПА, а й громадсько-політичну діячку та науковця (вона захистила докторську дисертацію у Відні) [11]. Таким чином, образ Хариті Кононенко постає багатограним: як людини, що реалізувала себе в різних сферах суспільного життя.

Отже, пам'ятники, якими вшановано учасників Другої світової війни, в якості маркерів широко використовувалися для формування символічного простору міста як у часи існування СРСР, так і в сучасній Україні. Постанова останньої супроводжувалося відродженням пам'яті про воїнів УПА. На теренах кількох областей у Західній Україні (в м. Рівне, зокрема) таке переозначення символічного простору продемонструвало не тільки відновлення об'єктивного минулого, а й дію палімпсесту як складової процесу формування колективної пам'яті.

Література

1. Алексієвич С. У війни не жіноче обличчя / Світлана Алексієвич; пер. з рос. В. Рафеєнка. – Х.: Віват, 2016. – 400 с.
2. Вшанування пам'яті Гулі Корольової [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuwm.edu.ua/university/muzej/novini/vshanuvannja-pamjati-ghuli-koroljovoji>
3. Галевская Н. Забытые женщины Великой Отечественной войны [Електронний ресурс] / Наталья Галевская. – Режим доступу: <https://www.proza.ru/2012/05/04/1379>
4. Гуля Корольова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rivne.org/enc/enc_k/koroleva.php
5. Дубенське військове кладовище – меморіал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yunilib.rv.ua/index.php/kraeznavstvo/-mainmenu-135/v-pamyatnykah-istorii-vyp1/1200-96>
6. Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: Зб. наук. праць / За наук. ред. докт. іст. наук Г. Грінченко, канд. іст. наук К. Кобченко, канд. іст. наук О. Кісь. – К.: ТОВ «АРТ КНИГА», 2015. – 336 с.

7. Ніл Хасевич: головний художник УПА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://na-skryzhalyah.blogspot.com/2016/03/blog-post_5.html
8. Памятник Нилу Хасевичу. Ровно. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_object/69941_pamyatnik-nilu-hasevichu.htm
9. Сербін Г. П. Ровно: Путівник / Худож. Б. Р. Пікулицький. – Львів: Каменяр, 1989 – 72 с.
10. Стеценко О. Женщины Великой Отечественной войны / Ольга Стеценко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://bio-resource.ru/st.php?id=53>
11. Ступчук Л. У Рівному вшанували пам'ять активістки Червоного Хреста та УПА Хариті Кононенко / Людмила Ступчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-ukrayini/urivnomu-vshanuvani-pamyat-aktivistki-chervonogo-hresta-ta-upa-hariti>
12. Українські жінки у горнілі модернізації / Під заг. ред. Оксани Кісь. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 304 с.
*Стаття надійшла до редакційної колегії 27. 04. 2018 р.
Рекомендовано до друку д. політ. н., професором Климончуком В. Й.,
д. політ. н., професором Гоном М. М. (Рівне)*

GENDER ASPECT OF SYMBOLIC SPACE (ON EXAMPLE OF RIVNE)

N. S. Ivchyk

*Rivne State University of Humanities
33027, Rivne, 12 Stepana Bandery St.
e-mail: phd.ivchyk@gmail.com*

The symbolic space of Rivne in its gender “reading” has been analyzed in the article. The object of the research is the monuments which have been established in this city during the existence of the USSR and after Ukraine become independent. It is affirmed that during the second part of the XX century the role of women in the Second World War was minimized, which, among other things, was reflected in sculptural compositions. Meanwhile, the participation of women in the struggle of the Ukrainian Insurgent Army is reflected only by one figure whose memory was honored by establishing a memorial plaque.

The author states that in the formation of the symbolic space, Ukraine is partly a copy of the experience of the USSR: the removal of a significant role in its plots of heroism during the Second World War.

Key words: *monument, memorial complex, women, World War II.*